

OHLAS
V ZÁUJME SLOVANSKEJ REČI

CHRABRÝ VYZNAVAČ JE VIAC
HODEN NEŽ AKÝKOLVEK
RENEGÁT A MAMELUK.

ZSCHOKKE

(CENA 20 GR. STR. NA ROZMNOŽENIE ZÁKLADNEJ ISTINY
KATEDRY MAĎARSKEJ REČI NA BANSKOŠTIAVNICKOM
AUG. VYZN. LÝCEUJ)

V BANSKEJ BYSTRICI

tlačené literami Filipa Macholda

SZÓZAT A SLÁV
NYELV ÉRDEKÉBEN

EIN MUTHIGER BEKENNER IST
MEHR WERTH, ALS JEDER
RENEGAT UND MAMELUK.
ZSCHOKKE

(ÁRA 20 KR. P. A SELMECZ-BÁNYA Á. V. LYCEUMBANI
MAGYAR NYELV TANÍTÓ SZÉKE ALAPTÓKÉJÉNEK
SZAPORÍTÁSÁRA.)

BESZTERCZE-BÁNYÁN

Nyomatott Machold Fülöpp betűivel

Pri všetkom nepeknom a zlom je ešte to najlepšie, že sa, keďže vzniká z naruživého zhonu, v protiklade k zmyslu a rozumu až do krajnosti ženie a stupňuje. Tým sa stáva neznesiteľným a zaháňa tak napriek všetkému svojmu zámeru k opaku, na zlepšenie, a to k tým živšie uznávanej potrebe dôrazného nezadržateľného zlepšenia. Tak mrzkosť a zlo odhaľuje a ničí samo seba. Keď sa ukáže v celej svojej podobe, zdesia sa ho aj tí, ktorým imponovalo vo svojom pokryteckom zahalení. No práve preto nemôže skúmateľ času, ktorému záleží na základnom, všeobecnom zlepšení, nechať bez povšimnutia podobné momenty, v ktorých sa niečo mrzkého ukázalo v celom svojom extrémne ako neznesiteľné a neospravedlniteľné. Starý mýt rozpráva: baziliška možno len tak usmrtiť, keď je prinútený vidieť sa v celej svojej podobe v zrkadle, proti sebe postavenom.

Dr. Paulus

NA VEDOMIE

Tento ohlas v zásade a z väčšej časti aj v podrobnostiach je ohlasom zvolenského aug. vyznania seniorátu. Nadhodený bol na jeho seniorálnom konvente z 28. apríla toho roku, pri preskúmvaní plánu nového zay-uhrovského vedného a školského systému, keď sa medzi iným aj to zazlievalo na tomto systéme, že priame vyučovanie slovanskej reči a literatúry nebolo zaradené medzi učebné predmety vo vyšších učených školách, na spôsob maďarskej a nemeckej reči. Preto sa uznieslo žiadať odstránenie tohto nedostatku a zároveň sa verejne vyslovila sťažnosť proti nariadeniu lanského generálneho konventu, vynesenejmu na veľkú škodu slovanskej reči, podľa ktorého sa na niektorých vyšších školách medzi žiakmi existujúce slovanské filologické spoločnosti definitívne zrušujú, bez toho, aby osvietení generálny konvent bol pomýšľal o nejakom odškodnení. Seniorálny zapisovateľský úrad¹ cítil ťažkosť tejto úlohy, a podľa možnosti sa usiloval

zabezpečiť úspech žiadostiam svojich poverovateľov, preto sa pustil do podrobnejšieho rozoberania veci a jej podopierania dôvodmi a vyhotovil tento ohlas. Na konvente z 26. mája tohto roku, v prítomnosti početných členov z obidvoch stavov² — lebo seniorát slávil veľký sviatok, keďže uvádzal do jeho nového úradu svojho vyvoleného dozorca, urodz. pána Antona Radyánskeho zo Sajókazu a Radvane,³ láskou a úctou obklopeného prvého podžupana urodzenej Zvolenskej stolice — počas uhodnoverňovania zápisnice predošlého seniorálneho konventu bol prečítaný a s napnutou pozornosťou vypočutý aj ohlas o tejto dôležitej veci. O ňom bola iba jedna mienka, totiž tá, že sa zdá byť zásadne pravdivým a pre predložené dôvody účinným. Preto bol aj prijatý a seniorát si ho osvojil, ibaže s opravou a pozmenením niektorých v ňom sa vyskytujúcich výrazov, odchylných od bežného zápisničného spôsobu, a najmä s vynechaním sem nepatriacich miest, vykonanie čoho sa zverilo osobitnému výboru. Táto preskúmaná práca bola zaslaná na dištriktuálny konvent; pôvodina však na žiadosť a nahováranie mnohých výtečných a rozumných mužov sa predkladá v tomto letáčku ctenému čitateľskému publiku na uváženie s výslovnou poznámkou, že jej cieľom je obrana, a nie útok, že chce osožiť slovanskej reči,⁴ nie však škodiť maďarskej reči.

*

Zosobnenou nedôslednosťou, ba absurdnosťou možno nazvať každého učenca, ba aj len učenejšieho a vzdelanejšieho človeka, ktorý dôkladne rozumie a hovorí mnoho cudzích rečí, len nie reč svojej matky a svojho národa. Ktorý svojou hlbokou učenosťou prevyšuje síce Iudu, v strede ktorého žije, iba čo sa jeho reči týka, je s ním na jednom stupni, alebo hádam ešte aj pod ním. Ktorý je preto ako do hmly ponorené slnko, svietiace len seba a nahor, ktoré osvetľuje vyššie, svetlé kruhy, ale nadol, na tmavú zem, pre ktorú bolo utvorené za slnko, nemôže pôsobiť svojimi lúčami. Vskutku je známosť vypestovanej materinskej reči nevyhnutným prostriedkom na to, aby niekto zo svojho vyššieho miesta blahodarne mohol pôsobiť na vzdelanie a osvietenie Iudu. V čím bližšom styku, v čím tesnejšom pomere je niektorý úrad k Iudu, tým horlivejšie sa musí snažiť nositeľ toho úradu, aby v jeho rozhovore s Iudom a v každom jeho styku povedané slová vyhnali na spôsob lepšieho zrna šľachetnejšie plody inteligencie a vzdelania na nízkych poliach verejného života.⁵ Na dosiahnutie tohto význačného cieľa môžu slúžiť ako účinný prostriedok len také školy, v ktorých sa poskytuje príležitosť nielen na zaopatrenie základnej a rozsiahlej vedy, ale aj na dôkladné a pravidelné naučenie tej reči, čo ňou hovorí onen Iud, s ktorým budú prichádzať do styku budúci vedci a úradníci každého druhu, a na vzdelávanie ktorej môžu blahodarne vplývať, aj

keď len prostredne, a teda nie bezprostredne. Bez toho je veda nie všeobecným majetkom spoločnosti, ale iba vlastníctvom a monopolom jednej jej triedy a osamelej kasty a prináša prospech len sebecku. Školy však nie sú požehnaným prameňom potôčikov, pretekajúcich cez polia a zvlažujúcich ich, ale uzavreté jazerá, z ktorých blahodarná vlaha nemôže prejsiaknuť na susedné smädné polia a lúky, ale napája len chatrnú šašinu a niekoľko pyšných vrb a inak sa vyparuje bez osohu. Kto má pred očami túto nepremožiteľnú pravdu, nemôže sa na jednej strane z hĺbky srdca neradovať, keď uváži plán nového zay-uhrovského vedného systému, vypracovaného pre školy augsburského vyznania, vidiac, aké obsažné a cieľu-primerané ustanovenia sa navrhujú na dôkladné vyučovanie vlastnej maďarskej a nemeckej reči; no na druhej strane nemôže sa bolestne nepozastaviť nad tým, že slovanská reč, ktorá je v našej milej vlasti rovnako domáca a je tepnou duchovného života takého veľmi početného ľudu, pre ktorý tie školy boli aj založené, nebrala sa ani len natoľko do pozornosti, aby ju boli čo len spomenuli medzi učebnými predmetmi vo vyšších školách. Inak zasluhuje vďačné uznanie múdre ustanovenie spomenutého školského plánu, podľa ktorého pri nariadení cvičení v materinskej reči v druhej a tretej triede meštianskych škôl možno sa úfať, že k nim príde aj slovanská reč. No jednako nie je to ešte toľko, koľko sa požaduje, a že by popri ňom bolo zbytočné v našich vyšších učených školách podrobnejšie a základnejšie vyučovanie slovanskej reči a literatúry. Tento nedostatok nenahradí ani to, že v teologickom kurze sa ponechali rečnícke cvičenia v materinskej reči pre budúcich kňazov, čiastočne preto, lebo rečnícke cvičenia už predpokladajú znalosť reči, v ktorej sa konajú, čiastočne preto, lebo slovanská reč je potrebná nielen budúcim kazateľom božieho slova, ale aj iným učencom, advokátom, lekárom, panským a stoličným úradníkom, ktorí pôsobia medzi Slovanmi, ale hlavne učiteľom. Učitelia sa poväčšine ustanovujú z filozofického kurzu,⁵ v dôsledku tohto systému sú povinní vo svojich školách vyučovať niečo také, čo sa sami nikdy neučili alebo azda len sem-tam celkom povrchno. Aká to nedôslednosť! V nižších ľudových školách nariaďovať materinskú reč za učebný predmet — a to v najťažšom praktickom spôsobe — a nestarať sa, aby si budúci učitelia vo vyšších školách mohli zadovážiť potrebnú znalosť tohto predmetu. Pre tento nedostatočný systém a v dôsledku lanského rozhodnutia generálneho konventu, podľa ktorého „*na vyšších školách prípadne ešte existujúce slovanské filologické spoločnosti sa definitívne zrušujú*“, naše učené školy by sa rovnali takému plynovému osvetleniu, z umeleckého výtvoru ktorého by ani jedna trubica nerozvádzať svetlo do ulíc, kde býva slovanský ľud. — Že sa takýto stav, ktorý nie je prirodzeným výsledkom toku sveta, ale slobodným a schválňm výsledkom ľudského

zákonodarstva a opatrenia — neznesie ani s pravidlami všeobecnej a vzájomnej spravodlivosti — ani so svätými právami, danými prírodou a Bohom — ani s láskou k bližným, ktorú prikazuje kresťanstvo — ani so zásadami protestantizmu — ani so záujmom našej evanjelickej cirkvi — ani s blahom našej vlasti — ani so zákonmi krajiny — ani s niektorými všeobecnými tvrdeniami a priznaniami lanského generálneho konventu — ani s radou, ktorú inšpiruje múdrosť — neuznajú to len oní hrdinovia jednostranného, stranického, žiarlivého a prehnaného vlastenectva, ktoré nemôže milovať bez toho, aby zároveň neprechovávalo nenávisť — nemôže požeňovať, aby zároveň nepreklínalo — nemôže hospodáriť, aby zároveň druhého neolupovalo — nemôže napredovať bez toho, aby nezdlávalo všetko čo mu je v ceste — slovom, ktorému je nič nie sväté, čo mu je nie cieľom. — Toto musíme dokázať.

Triezve, spravodlivé, nestranné, pokojné vlastenectvo — ktorého zásady aj my berieme za svoje — nezatvára oči pred tým, že na lanskom generálnom konvente kvôli prehnanému vlastenectvu vynesené nariadenie, podľa ktorého „na vyšších školách teraz prípadne ešte existujúce slovenské⁶ spoločnosti definitívne sa zrušujú, jedine z toho ohľadu, že by prípadne sa mohli časom zvrhnúť nebezpečným smerom, s ponechaním takzvaných homiletických cvičení, potrebných pre budúcich kazateľov“ — brané v takom zmysle, v akom ho vysvetľoval Pesti Hirlap v čísle 73, aby totiž bolo priame vyučovanie slovenskej reči vytvorené z našich vyšších škôl, odporuje pro primo:⁷

pravidlám všeobecnej spravodlivosti. Totiž okrem toho, že sa nezhoduje s hlavnou zásadou onej všeobecnej a spoločnej spravodlivosti „čo nechceš, aby ti druhí robili, to im nerob ani ty“, vynáša ešte taký rozsudok, ktorým pre číre nedokázané, dychtivo prijaté a za pravé uznané podozrenia, s opomenutím každého zákonného stopovania a vypočutia, ba, ako sa hovorí v lanskom uznesení generálneho konventu, „bez toho, aby boli uvedené faktické údaje“ — neberúc do ohľadu slávnostné odporovanie a protestovanie kňazského stavu — ztratili sa také spoločnosti, ktoré sú dovolené v záujme iných rečí, hoci aj ony by sa mohli zvrhnúť v nebezpečný smer. Ich členovia (slovanských spoločností), ak by prípadne boli zhrešili, mali byť potrestaní primerane k svojim vinám, a to jednotlivo. Úplným zrušením tých spoločností boli nemilosrdne potrestaní nielen ich bývalí členovia, ktorí boli nevinní — (a či hádam boli všetci vinní, ako baran v onej rozprávke: „Ad rivum eundem agnus et lupus venerant?“)⁸ — ale ešte aj všetci budúci členovia, ba celá evanjelická slovenská národnosť v Uhorsku,⁹ a to celkom verejne a slávnostne. Kde a kým, to nám nedovoľuje vysloviť náš bôh. Boli potrestaní pre „iba časom“ — teda prv ešte než vôbec zhrešili — „z ohľadu na iba časom možné viditeľné zvrhnutie

sa nebezpečným smerom“ takých spoločností, čo videli niektorí prepiať veľšči a fantazmagóristi, ^{c, d} a pod touto zámienkou „definitívnym zrušením“. Tie spoločnosti však, ak sa skutočne obávali ich zvrhnutia sa nebezpečným smerom, ľahko bolo možno obmedziť primeranými predpismi, prísny dozorom a bránim na zodpovednosť príslušných učiteľov a správcov.

Triezve vlastenectvo nezatvára oči pred tým, že prekážať niektorému národu v pestovaní jeho materinskej reči nie je nič iné, než porušovať *ono sväté právo dané prírodou a Bohom*, podľa ktorého každý človek a každý národ má úplnú a nedotknuteľnú slobodu svoju materinskú reč, ktorá je jednou z hlavných čŕt jeho osobnosti a prírody — najpotrebnejších koreňov jeho života — a jedným z nevyhnutných faktorov jeho šťastia, ^e pestovať a nechať pestovať. Toto porušenie práva je tým krikľavejšie, čím sú tesnejšie pomery, ktorými je touto rečou potlačený národ s inými národmi spojený, čím sú spravodlivejšie jeho nároky, ktoré uplatňuje na svoje šetrenie a uznanlivosť voči sebe, čím je viac udomáčený vo svojej vlasti a čím má väčšie zásluhy o spoločnú vlasť, ktorými si vydobyl právo na bývanie, občianske a vlastenské právo, so všetkou k tomu patriacou slobodou, verne slúžiac spoločnej vlasti svojou prácou, priemyslom, vedou, na všetkých jej ťarchách rovnako sa zúčastňujúc a krvácajúc za jej slobodu a nezávislosť. Za všetko to hádam teraz prišiel čas zaplatiť pracovnú odmenu? A či v novom hospodárstve nie je viac potrebný tento nádenník? Právo, dané prírodou a Bohom, ktoré v dôsledku stáročného pokojného výkonu a nehateného používania, teda stáročnou preskripciou⁹ sa stalo aj pozitívnym právom, vari zaniklo od tých čias, ako bola maďarčina povýšená na diplomatickú reč? Kým panovala latinčina, ostatné vlastenské reči bratsky existovali vedľa seba, a teraz, keď po smrti starého pána jeden z bratov sa stal dedičom, zdá sa niektorým, že jeho bratia stratili právo k svojmu predošlému majetku, a že len jeho je kráľovstvo, moc a sláva, až na veky vekov, amen. — Ak slovanská reč nemá viac v tejto vlasti právo na život, so životom na vzrast, so vzrastom na stravu a pokrm, s pokrmom na obrábanie svojej zeme — potom ani sám národ nemá právo na život, a tak nemá ani vlasť, preto nech umrie alebo sa vysťahuje! — V úvodníku Pesti Hirlapu, číslo 114 z tohto roku, čítali sme: „*Niet na tejto Zemi poklad, niet taký druh blahobytu, za ktorý by sme predali svoju národnosť. Kto nemá národnosť, nemá ani vlasť.*“ — Nie je porušením práva niekoho, aj keby bol zrovna otrokom, ozbijať o taký poklad, o taký blahobyť? O tomto ozbíjaní však tak usudzuje G. Sz., veľmi rozumný a vrelocítiaci autor vynikajúceho úvodníka v 149. čísle práve toho istého časopisu, že *u národov je práve národnosť onen individuálny charakter, o zrušenie ktorého sa nikdy nepokúsili beztriestne.* — Toto po-

rušovanie práva je do neba volajúce, ak tých, ktorí ho páchajú, obviňuje z vraždy vlastných detí — alebo bratov — alebo zo samovraždy. Toto porušovanie práva je tým citeľnejšie, čím neočakávanejšie vytrysklo z takého prameňa, ktorému by sa patrilo vyvieraf skôr na obranu než na útok. Aby sa nezдалo, že viac hovoríme, než je pravda, dokladáme: *triezve vlastenectvo so žiaľom pozoruje tieto uhorské snahy a náruživosti, protiviac sa kresťanskej láske k bližným, a javiace sa v nedôstojnom nakladaní so Slovanmi evanjelickej viery.* Je tu márnou výhovorka, že sa sleduje len ich budúce šťastie. Protestanti majú ešte v čerstvej pamäti skúsenosť s týmto druhom lásky. — Tak byf milovaným nie je veru nejaké zvláštne šťastie. Tak ani vlk nemá v nenávisti baránka, ba miluje ho, až veľmi ho miluje. Natoľko ho miluje, že ho nechce len vziať na ramená, ale chce ho celého, s telom i dušou zavrieť do svojich vnútorností, chce s ním splynúť v jednom tele a jednej krvi, hotový je obdarovať ho svojou prírodou. Baran tým, pravda, nielen nič nestratí, ale ohromne získa, príde do lepšieho vlčieho života, dostane väčšiu silu, šlachetnejší druh, väčšiu hodnosť, skvelejšiu slávu, pri premene svojej nízkej baranej formy na vlčiu bytosť neporovnateľne vyššieho stupňa. Veru je len nerozumný ten baran, keď sa natoľko desí operácie, čo vedie k takej výhru donášajúcej metamorfóze. Pravda, kde sa to už raz stalo, blažený baran už viac necíti bolesť; no kto mu môže zazlievať, že nenávidí snahu o premenu a pri jej vykonaní toľko kričí? Boh uchovaj každú dušu od lásky, pochádzajúcej z nárokov samospasiteľnosti a používajúcej *compelle intrare!*¹⁰ Sú však rôzne druhy samospasiteľností, náboženské, rečové, ústavné, filozofické, atď., a všetky majú spoločného ducha, povahu, spôsob, vznik a výsledok. Ich základom je egoizmus, prírodou neznášanlivosť, túžbou zničenie slobody, a beda všeobecnému blahu, ak aj moc je ochotná im poslúžiť. Láska plače, vidiac túto svoju iróniu, zdesí sa, keď počuje kľatby sypaf v svojom mene, ukáže chrbát množstvu, majúcemu na zástave motto: „ad maiorem — tej — či tej — alebo tej — gloriam!“, po našsky „na slávu toho — či onoho!“ Láska sa ponáhla potešiť tých, na ktorých sa uskutočňuje prococtvo hlavného apoštola lásky: „*Vyženú vás zo zhromaždení, ba príde čas, keď ten, kto vás zabije, bude hovoriť, že tým slúži Bohu. A to vám urobia preto, lebo nepoznali ani Otca, ani mňa*“ (Ev. Jána 16, 2—3). Lásku takto opisuje apoštol Pavel (I. Kor. 13): „*Láska je zhovievavá, je dobrotivá; láska nezávidí; láska sa nechváli, nenadáva sa, nechová sa neslušne, nehľadá svoj vlastný prospech, nerozhorčuje sa, nemyslí na zlé, neraduje sa nepravosti, ale sa spolu raduje pravde; všetko znáša, všetko verí, všetkému sa úfa, všetko nesie trpezlivo. Láska nikdy neprestáva. Ale buď proroctvá, budú zmarené; buď (rôzne) jazyky, umlknu; buď veda, bude zmarená.*“ Či ozaj v tomto zrkadle lásky spoznajú svoju tvár tí vlastenci, ktorí z čirej lásky slovanskú národ-

nosť vyhlasujú za akýsi prirodzený jed, podľa jej bytia ju vyhlasujú za škodlivý a nebezpečný element, a ako s takým s ňou aj zachádzajú, aj navrhujú zachádzať? Z mnohých vecí, biľagovaných slovom „nie“ a lásku od základu rozrývajúcich len jedno nerobia – no a z kladných požiadaviek lásky len jedno konajú voči tomuto úbohému a sem postavenému, osiralému slovanskému živlu. A či dokazujú v zaobchádzaní so Slovanmi, že hodnotia lásku nad všetky záujmy, to ponechávame rozhodnúť ich vlastnému svedomiu.⁴ No my pred tvárou celého kresťanstva smelo vyslovujeme, že to nie sú vnuknutia Svätého Ducha, ktorého chváli všeobecnosť veriacich, spievajúc s opätom Rupertom: „*ktorý si v rôznosti jazykov všetky národy v jednotu viery zhromaždil.*“

Ešte keby tieto na slovanskom národe popáchané krivdy pochádzali od nejakého vonkajšieho nepriateľa alebo rozzúreného despotu! Lež triezve vlastenectvo na tom sa najväčšími zarmucuje a čuduje, že ony sú takrečeno zdomácnené v lone uhorskej evanjelickej cirkvi a že napätie, vzbudené jedným údom tohto tela proti druhému, *odvodzujú z ducha protestantizmu a pokladajú ho za zhodné s jeho záujmom!* Hoci na celom širom svete, kde len vanie duch protestantizmu, nikde sa nenájde taký neprotestantský úkaz, ako je tento. Na čo poukazuje aktívna strana tohto smutného zjavu? Či nie na také zásady vo veci reči a národnosti, ktorým večne protirečím v zájme viery je najhlavnejšou funkciou a poslaním protestantizmu? Či sa tieto antiprotestantské zásady nevyvinuli od tých čias v uhorskej evanjelickej cirkvi, odkedy jedna strana začala túžiť po jednorečovom ovčinci a začala zaháňať doňho aj druhú stranu? A odkedy sa zakorenila oná politická neprotestantská domnienka, že *Uhorsko bude len vtedy veľké a slávne, keď bude celkom maďarské?* Nemali zrodiť a zapríčiniť tieto zásady, nerešpektujúce najsvätejšie práva a ohrozujúce najdrahšie poklady, z druhej strany protest a rečový protestantizmus? A keďže hmotne mocnejšia a silnejšia, všeobecné panovanie si nárokujeja strana protestujúceho akoby dala do kľiatby uzavretím lanského generálneho konventu a vytvorila z jeho spoločenstva, uhorská evanjelická cirkev augšburského vierovyznania sa začína štiepiť na dvoje ako v 16. stor. všeobecné kresťanstvo západného vierovyznania. Čou vinou a s akými výsledkami,⁵ ľabko sa dá uhádnuť obdobnou analógiou podľa svetohistorického boja medzi katolicizmom a protestantizmom. Nuž a sú vari nadchnutí duchom protestantizmu tí, ktorí sa snažia prekážať vzdelávaniu materinskej reči u svojich protestantských bližných, druhov vo viere a cirkvi? Či nie je jednou z hlavných zásad protestantizmu sloboda viery a reči, jej slobodné pestovanie, rozvíjanie a vzdelávanie? Či reformácia nezrušila uzurpáciu jedinej reči? Či duševná sila našej viery a cirkvi nevzrastala hlavne tým, že horlivým pestovaním a používaním materin-

skej reči sme s celou masou veriacich napredovali v osvete? Kto je taký neskúsený v dejinách našej vlasti, aby nevedel, koľko osožila slovanská reč svojou už vtedy vzdelanejšou podobou na rozosiatie, pestovanie a rozširovanie semena reformácie medzi nami? Je pred niekým tajnosťou po tejto stránke záslužný čin, slovanský preklad Svätého písma, ktorý je najdokonalejší medzi všetkými prekladmi do novších rečí a je jedným z najrozšírenejších a najpoužívanějších? Kto sa nerozpomína na husitov, ktorí svojím slovanským pôvodom boli aj v tejto vlasti, a možno povedať, že najmä tu, pripravovateľmi reformácie? Zabudnúť na tento základ uhorského protestantizmu, naraz nás chcú presvedčiť o onej problematickej, pochybnej, nedokázanej téze — ktorú inak, mimochodom povedané — s čudnou sofistickou zručnosťou, no zároveň aj veľkou nedôslednosťou, rovnako odporúčajú aj ako zábezpeku rímskej a gréckej viery¹¹ a cirkvi. Keby bola pravdivá tá téza, ona by tých, ktorých záujmom je čím väčšie oslabenie protestantizmu, ľahko mohla na to naviesť, aby čím účinnejšie prekážali maďarizovaniu protestantských Slovanov. Tým by prišli do nemalého pomykova vynálezci tohto mudráctva a spolu s nimi aj podporovatelia všeobecnej maďarizácie, že totiž, keby bola pravdivou téza, o ktorej nás chcú presvedčiť, *bola by maďarčina jedinou oporou a bezpečnosťou protestantizmu*. Nie tak, páni moji, nie! Radšej tak povedzte: oporou protestantizmu v každom národe je jeho materinská reč, jej vzdelávanie a voľné používanie, teda u Maďara maďarčina, u Nemca nemčina, u Slováka slovenčina, atď. Preto kto túto poslednú v tejto vlasti podkopáva, podkopáva jeden zo základov uhorského protestantizmu. Nie je skutočným protestantom, kto si neosvojí z celej duše náhľady apoštola Pavla, vyjadrené v I. liste Korinťanom, 14. kapitole, a to je jediný dôvod, pre ktorý horlia za slobodu a slobodné pestovanie materinskej reči protestantskí kazatelia slovenského jazyka. Nie sú oni — ako ich obviňujú — nepriateľmi maďarskej reči, ktorú sa usilovne učia, lež sú priateľmi slovenskej materinskej reči, ktorá je jediným žľabom, čo ho môžu používať, aby zaštepovali do srdca svojich poslucháčov kresťanskú a ľudskú vzdelanosť, lebo sú presvedčení, že tento žľab musí byť dostatočne široký, hlboký a čistý. Oni sú teda dvojnásobní protestanti, lebo protestujú proti dvojakým nárokom na samospasiteľnosť, z ktorých jeden sa usiluje podrobiť ľudskej samospasiteľnosti svätý cieľ ich úradu, vieru, a druhý prostriedok ich úradu, reč. Je totiž ich nezvratným presvedčením, že aj cieľ aj prostriedok ich úradu — viera a reč — musí byť rovnako slobodný, aby s úspechom mohli byť rybármi ľudí. Keďže vychádzajú z tohto presvedčenia, nemôžu byť ľahostajní, vidiac tie pohyby a opatrenia, ktoré sa skúšajú na škodu ich slovenskej materinskej reči a v dôsledku ktorých treba sa obávať najhorších dôsledkov aj pre samu slobodu viery. Ako to?

Takto, milí páni! Vie sa, že pohyby proti slovanskej reči tak vznikli, že sa niekedy prílišné obavy trpiacim a príliš horlivým výrečným vlastencom podarilo u viacerých ľudí vzbudiť domnienku o tom z určitých politických kombinácií vyvodzovanom novom učení, podľa ktorého je pre šťastie našej vlasti — (tá strana ho obvykle stotožňuje s veľkosťou a slávou maďarského plemena, v čom my, pre svoj nepatrný rozhľad, vidíme veľký rozdiel, no teraz sa oň neškriepime)^h — najväčšou prekážkou a nebezpečím slovanská reč. Z tejto ľahkej domnienky — lebo čo všetko neuverí človek, keď to lichotí jeho márnivosti a túžbe? — hneď povstala požiadavka, aby sa vyzliekli zo svojej národnosti a čím skôr sa premenili na Maďarov. K tejto operácii mnohí chtivo siahli, začali mykať úborom Slovanov a svoje nože začali brúsiť na obrezanie ich národnej povahy. Tak teda už teraz, ak títo doktrinári v zmysle svojej teórie, na akýchsi politických pravdepodobnostiach, kombináciách, predpokladoch alebo vešteniach môžu vznášať také požiadavky na slobodnú reč a národnosť — kto zaručí, že dnes alebo zajtra, ak príde nejaký zručný politik, ktorý z určitých predpokladov pekne-krásne vyloží, že šťastie vlasti vyžaduje presne tú alebo onú vieru — kto zaručí potom, že ako sa teraz požaduje za obeť reč, potom sa nebude požadovať za ňu pre domnelé šťastie vlasti aj od samospasiteľnej viery odlišná viera, nech by ona bola v srdci akéhokoľvek veľkého národa? Či sa nebudú potom zatvárať kostoly a školy toho národa, či jeho učitelia nepôjdu do vyhnanstva a jeho knihy nebudú popálené? Toto však nie je žiadne punktičkárstvo ani vtípkovanie, ale dôsledný záver z ťažšieho na ľahšie, lebo je omnoho väčšia nádej, že na jednu vieru skôr než na jednu reč prestúpi nielen jedna krajina, ale všetky národy celej Zeme. Veď na to prvé prišiel aj sám náš Spasiteľ, povediac: „Mám aj iné ovce, ktoré nie sú z tohto ovčínca, musím aj tie priviesť, a bude jeden ovčinec a jeden pastier,“ no nie aj na to druhé, lebo inak by sa zázračná svätodušná udalosť bola musela stať v obrátenom pomere k osobám a veciam.

Triezve vlastenectvo uznáva, že človek lepšieho ducha a charakteru má okrem vlasti, majetku, slobody, mieru, života ešte aj drahšie záujmy, pre ktoré hľadá a váži si vlasť, majetok, slobodu, mier a život a ktorých sa v prípade potreby všetkých vzdá, len aby si tamtie mohol podržať. Medzi nimi je najhlavnejšie presvedčenie s prídavkom reči ako najpotrebnejšieho prostriedku presvedčenia. Podľa zásad protestantizmu je presvedčenie sväté a nedotknuteľné; nech je teda ním aj jeho prostriedok, reč!

Aj šťastie vlasti je veľmi dôležité slovo! — Triezve vlastenectvo nepredpojať o ňom rozmýšľajúc doprosta vysloví nesúhlas s mienkou tých, ktorí pre niekoľko nepatrných — a niekoľko síce väčších a dôležitých,

ale veľmi-veľmi vzdialených alebo len domnelých a zdanlivých — faktorov sú schopní na trpezlivom papieri vo svojej sangvinickej nádeji vypočítať, že je ktovie akým veľkým nešťastím pre túto vlasť odstránenie — a neviem akým veľkým šťastím dožičenie všeobecného pomaďarčenia — slovanskej národnosti a čím tesnejšie obmedzenie používania jej reči. — Veď zo svetových dejín a najnovších udalostí v susednej severnej krajine, ako aj z príkladu Rakúskej ríše^{ch} a iných šťastných, kvitnúcich a nešťastných, biednych, jedno- a viacrečových krajín a národov, podobne aj z poznania Iudskej povahy dedukujúc onú poučku, podľa ktorej *rečová jednota je najslabšia pre sympatie medzi národmi a občanmi, pre zhodu a spoločný záujem jedným z najslabších základov, pre blaho vlasti jednou z najmenej potrebných podmienok*; také vlastenectvo sa teda vôbec nebojí slovanského živlu, v tejto vlasti nielen zdomácneného, ale vo vlasti zrodenného, ktorý v tejto vlasti od jej začiatkov bez každého nebezpečia, ba bez každej verejnej trenice až doteraz existoval. Ešte viac v prospech vlasti pracoval so súperiacou horlivosťou a vernosťou a doplňujúco patrila ku skutočnému stavu krajiny. Vlastenectvo sa najviac toho obáva, že sa budú uskutočňovať prípadné rady tých, ktorí nedbali na dobrú radu grófa Štefana Széchenyiho, onoho najslávnejšieho učiteľa svojho národa, podľa ktorého krajinu spravujúcemu bitevnému šiku treba len na pravom krídle, totiž so svojím ústavným krídlom napredovať, s ľavým krídlom však, totiž s maďarčiacim (pomaďarčovacím) treba postupovať len spôsobom obrannej taktiky. Vychádzajú z onej nesprávnej mienky, sebavedomie šľachetného maďarského národa nehodne urážajúcej a zneuctujúcej, že Maďar nemôže mať svoju budúcnosť, ak budúcnosť Slovanov nezanikne, a ktorí v dôsledku tejto svojej mienky pracujú, keď aj nie na násilnej, ale, ako vidieť, pomalej smrti slovanského vo vlasti pridruženého národa, ktorá má nastať odopretím potrebnej potravy a skôr alebo neskôr určite nastane predčasne pre suchoty, do tela systematicky naočkované. Triezve vlastenectvo, povedali sme, najviac sa toho obáva, že pre toto rozumovanie a pokračovanie celé telo vlasti — podľa kauzálneho nexu, predloženého v známej rozprávke Menenia Agripu — *bude trpieť, vskutku bolestne a trvale trpieť*. — Lebo opomenúc každú márnú škriepku de futuris contingentibus,¹² v ktorej sa oná strana pokladá za takú silnú, že na spôsob astrológa stále sa díva iba na severného bieleho medveďa,¹³ vulgo pomenovaného Veľkým vozom, takže našej vlasti fantazmagoricky nemôže nič dobrého veštiť od slovanského elementu, a preto tak vrele hlasuje za jeho čím skoršie paralyzovanie a potlačenie. Ani nespomínajúc ďalej pre reč už vzniknutú a v budúcnosti, ak sa oným popudzovaniam neurobí prietrž, ešte rozsiahlejšie možnými žľčovitými trenicami strávenú silu, ktorá sa mohla na lepšie vynaložiť, a ohrozenie mieru. Predpokladajúc už len to

jedno, čo si zástancovia idey všeobecnej maďarizácie tak vrúcne želajú, aby totiž slovanský národ odstúpil od seba vlastnej lásky a prítulnosti k svojej reči a aby tú reč zanedbal, dovoľujeme si pýtať sa: čo to bude, a či pre vlasť bude z toho skutočne osožný výsledok? Výsledok nemôže byť iný, ako ten, že to bude naša spoločná vlasť, Panónia, horko oplakávať, ktorá každé svoje dieťa rovnako miluje a každého ako nemluvná vyučuje jeho reči, vidiac takých početných, po svojom prvom mužovi pozostalých a na spoločné dedičstvo s neskoršími oprávnených, a na možnú najslávnejšiu dráhu povolovaných svojich detí hmotnú skazu a duchovné degenerovanie, z čoho vznikla nevýslovná škoda pre jej celý rodinný majetok a domácnosť. — Keď sme o tom rozjímali a pohrúžili sme sa do myšlienok, prišiel na nás prorocký sen, v ktorom sa našim očiam zjavil hrozný obraz. Bola to krajina. Na prvý pohľad sme poznali túto milovanú vlasť. Na spôsob polmesiaca týčia sa dokola vážne vrcholky Karpát, tvoria rám a smutne sa dívajú na povrch Zeme. Medzi mnohými vyšujtášovanými ľudmi¹⁴ dal sa rozoznať bedársky národ, opustený Bohom i ľudmi, odpoly nemý, odpoly z dvoch rôznych rečí pomiešanú odpornú gebuzinu viac kvákajúci než hovoriaci, hlúpostou, predsudkami a poverou predpojatý, darebáctvu oddaný, upískaný, nemravný a bezbožný, ostatnými vysmievaný a nenávidený naničhodný národ. Jeho obydlia — šiatre, chatrče a jaskyne; jedlo — čo sa mu zmestí do žalúdka; rúcho — handry; zamestnanie — krádež; právo — päšť; boh — pálenka. Zdalo sa, že sú milióny tohto množstva páriov. Najkrajšie kraje tejto vlasti, od Prešperka po Sihof boli zahnusené jeho tlupami, celú vlasť trápili jeho nomádi, jej bezpečnosť bola ohrozená jeho zbojníkmi. V popredí stála vznešená ženská postava, zbožnená žena; tváre anjelskej, v červeno-bielo-zelenom rúchu; z jej hlavy, ktorú ozdobovala koruna s troma vrchmi, na prostriedku s dvojitým krížom, vinul sa nadol čierny závoj, jej pravica spočívala na štíte, kde nám padla do očí v jeho jednej polovici podobizeň jej koruny a v druhej polovici štyri strieborné stuhy. Kto by nebol v nej poznal Panóniu, našu mať? Jej krásne krotké oči boli plné slz. Zdalo sa, že ľavou rukou ukazuje na tú divokú skupinu. Pýtali sme sa, či jej ublížil tento naničhodný ľud, alebo je to hádam druh udomácnených valašských cigánov? „Nie“, odvetila nariekajúc. „Sú to vaši bratia, nešťastné pozostatky ovocia môjho prvého manželstva a mojej lásky, ktoré nebol schopný stráviť v trefom a štvrtom desaťročí 19. stor. nenásytným vlastenectvom mojich detí z druhého manželstva vymyslený netvor maďarizačnej idey.“ — Hrôza, ktorá na videnie a počutie toho prebehla všetkými našimi údmi, zobudila nás z nášho prorockého sna, prebudili sme sa, poobzerali okolo seba, a hľa — na našu radosť netvor leží vystretý na zemi pred našimi nohami. Bol to drak, no ešte len mladý, a predsa mu už jed vychádzal z pysku, jeho

nechty boli dlhé a ostré ako na zachytenie skrivené a rozprestreté. — Kto ho zabil? Triezve, znášanlivé a spravodlivé vlastenectvo, spolčené s múdрым a vznešeným anjelom strážcom slávneho uhorského národa a vlasti. — A prečo ho zabili? Preto, lebo neverili, že je toto dieťa hriechu zákonným plodom, ako vyhlasoval o ňom jeho rodič, a preto, lebo vopred predvídali nivočenie, ktoré by bol drak spôsobil vo vlasti, až by bol dorástol. —

Nie je teda zákonnou idea maďarizácie? Triezve, pravdu milujúce a každú sebamystifikáciu spolu s nami si oškliviace vlastenectvo spolu s nami jednohlasne povie „nie!“. Aspoň dosiaľ nie, a veríme, spoliehajúc sa na veľkodušnosť maďarského národa a jeho predvídavého génia, múdrego zákonodarného zboru, na spravodlivosť nášho pána kráľa, Jeho Majestát, na moc, ktorou každého svojho verného poddaného bez rozdielu osoby bráni a miluje, pevne veríme — že zákonnou maďarizácia nikdy nebude. Aspoň nie idea tej maďarizácie, podľa ktorej by sa rozkázala všeobecná premena slovanského národa na Maďarov a zakázalo by sa, podľa rozumu niektorých individuí a podriadených vrchností, slobodné vyučovanie a vzdelávanie. Prezreli sme v tejto veci vytvorené novšie zákony a vládne nariadenia, ale neprišli sme na žiadne, ktoré by ospravedlňovalo takúto nespravodlivú, nebezpečnú a nemožnú ideu. Zákonom sa povyšuje maďarčina na takzvanú *díplomatickú* reč v tejto vlasti, namiesto latinskej reči.¹ V tejto reči má sa konať vec každého verejného úradu, atď., atď. A pred týmto zákonom — čo dokazujú naše uznesenia a činy — skláňame sa s najhlbšou úctou, snažíme sa mu prispôbiť s každou možnou ochotou, uznávame ho s vďakou za múdry a dobročinný zákon, lebo od tohto krátkeho času vidíme a požívame už viac jeho dobročinnosťou vytvorených výsledkov a vidíme, že sa ich ešte viac chystá. No v celom rozsahu tohto zákona nenachádzame slovo „*maďarizácia*“, ktoré je celkom nové a jeho význam je ešte taký neurčitý, že ho podľa svojej ľubovôle raz rozširujú a inokedy zužujú, a práve preto ho používajú na utkávanie takých požiadaviek, ktorá sú pre občanov slovanského jazyka pohoršlivé a vôbec nie sú zákonné. Veď v ktorom bode tohto zákona stojí, že slovanskú reč vyučovať, zakladať katedry slovanskej reči alebo založené udržiavať a používať je vina zasluhujúca potrestanie, je to priestupok, nebezpečná vec alebo niečo takého? Kde je zakázaná nielen láska k domácej, ale hoci aj k zahraničnej reči? Kde sa označuje slovanská reč za nebezpečnú, záujmy zahraničnej mocnosti pestujúci živel? Veď počas trvania krajinského snemu z roku 1836 vyšiel a členovia snemu ho čítali, ba na viacerých zasadnutiach aj prišiel do reči letáčik *Sollen wir Magyaren werden?*, pôvodca ktorého živo vystupuje proti idei všeobecnej maďarizácie; prečo ho, ako aj viac podobných verejných vyjadrení uskutočnených zo slovanskej strany, nepoužili za podnet na vynesenie určitejšieho zákona? Zákonodarný

zbor a vláda, ktorej funkciou je hlavne bdieť nad bezpečnosťou krajiny, stopovať vlastizradcov, nepripustiť ich a trestať, rozhodne sú kompetentnejší posúdiť, či je slovanský element vlasti nebezpečný alebo nie, než jednotlivci, ktorí na svojich súkromných mienkach a náhľadoch zakladajú politické plány a sú nepovolanými obhajcami tejto veci! — Veľký krik pre panslavizmus veru nebol schopný prebudiť pozornosť vlády, ktorá rozhodne nedrieme, znakom čoho je, že si ho ani nevšima, že ho pokladá za neodôvodnený a pozná jeho pôvod. Ona, ktorá bdelym okom sleduje tak severné, ako aj ostatné svoje krajinské hranice, nič nevidí z „koketovania“ medzi uhorskými Slovanmi a istou zahraničnou mocnosťou, podozrenie z čoho by radi prebudiť niektorí v srdci vlády, aby ju žihadlom žiarlivosti tým bezpečnejšie rozdráždili proti Slovanom, pričom zabúdajú, že sú sami do seba zaľúbení a že pred zrkadlom márnivosti omnoho nebezpečnejšie „koketujú“. — Keby sme mali chuť na malú vychádzku, ukázali by sme, že táto podlá podozrievavá taktika je tá istá, ktorú používajú určití múdri páni našepkávajúc panovníkom, že je protestantizmus zaľúbený do vlády ľudu, nezávislosti, samovôle, republikanizmu, povstania, revolúcie, atď. Hrajú Róbertovu úlohu u savernského grófa na Fridolinovu skazu,¹ ale pretože si želáme v začatej ceste pokračovať bez prerušenia, pokladáme na tomto mieste za postačujúcu túto krátku poznámku, aby sme s oprávneným hnevom odmietli túto zle vyrátanú obžalobu od neochvejne verných slovanských poddaných Jeho Veličenstva a od občanov vlasti, ktorou sa im najnehodnejšie a najbolestnejšie ublížilo. Múdra vláda má svoju dôveru založenú na dobrom sebedevomí a na vyskúšanej vernosti a zdravom rozume slovanského národa, a tak nenaletí na toto mrzké upodozrievanie. — Lež áno! Bývalý osvietený poddozorca našich cirkví a škôl napokon skutočne dostal milostivý výnos jeho c. kr. výsosti arcikniežaťa palatína z 11. septembra 1840. Lenže ten výnos na prešporskom lýceu existujúcu slovanskú spoločnosť upravoval iba na to, aby zostala iba na filologickom chodníku, čím zrejme schvaľuje slovanské filologické spoločnosti. Lanský osvietený generálny konvent však predsa len zúžil túto zákonom a vládou danú slobodu, lebo úplne zrušil slovanské filologické spoločnosti. Na čom sa zakladá zákonnosť tohto výroku? *Na želaní národa?* No orgánom na vypočutie a splnenie želaní národa je jedine krajinský snem, ktorý sa však doteraz v tejto veci nevyjadril, a tak to môže byť len želanie jednotlivcov, ktoré rozhodne nie je postačujúce na zúženie alebo úplné zrušenie slobody danej zákonom a vládou. Zakladá sa uvedený výrok na *duchu zákona?* Často počujeme totiž takto dôvodiť. No to nie je nič iné ako výhovorka, figeľ, zámienka na zákaz v mene zákona takých vecí, ktoré zákon nezakazuje. V tomto zmysle je duch zákona trochu zhmotnený, totiž je to pekný, široký a riasnatý plášťik, ktorý dávajú jas-

nému a holému zmyslu zákona, a pod ktorý sa môže skryť všetko možné. Duch zákona je totiž veľmi neurčitá, rozťažitá vec, ktorú možno ľubovoľne nahaňovať. — Prirovnali by sme ho vetru, o ktorom povedal náš Spasiteľ Nikodémovi, jednému z farizeov a znalcov zákona: „*Vietor veje kam chce, počuješ ho, že veje, ale nevieš, odkiaľ prichádza a kam ide*“ (Ev. Jána 3, 8). — Tento duch zákona, ak ho literou neohraničia, môže sa stať aj orkánom a búrkou, ako vskutku už aj začal trochu prudkejšie duť a spôsobil veľký hukot. Dajte pozor, páni, aby nehodil o skalu loď maďarizácie!¹⁴ — V zmysle tohto ducha zákona bolo by dovolené pekne-krásne zhabať celý majetok tomu, od koho požaduje litera zákona iba daň, clo, alebo tridsiatok,¹⁵ bez toho, aby mu dovolili čo len muknúť. Ak by túto vec bolo treba rozhodnúť podľa ducha zákona, slovanská strana by mohla povedať, že sa s duchom zákonného článku o maďarskej reči skôr zrovnáva šetrenie Slovanov ako surovosť, skôr povoľnosť než prísnosť; mohla by povedať, že je duch toho zákonného článku dobročinný a užitočný pre maďarskú reč, ale nie škodlivý pre slovanskú reč, že chce tamtú napomáhať, ale nechce tejto prekážať, a že veľmi zle chápu ducha tohto zákonného článku tí, ktorí sa domnievajú, že ich oprávňuje prenasledovať slovanskú reč. Páni, tak sa má vec s duchom tohto zákona! — Nazdávame sa, že zákony tak konštruované, ako sú zákony obsahujúce rozširovanie maďarskej reči, v ktorých sa určite a podrobne vypočítava, čo treba robiť, majú taký zmysel a toho ducha, že podľa nich slobodno všetko robiť, čo nie je v rozpore s rozkázaným. Zákonodarcia preto podrobne vypočítali, čo chceli, aby sa robilo alebo nerobilo, lebo chceli zamedziť zneužívania podľa neurčitého a všeobecného zákona a želali si vylúčiť aplikovanie zákona na prípady, ktoré sa vystrihali zakázať alebo rozkázať. — Aplikovanie týchto zásad na uvedenú otázku je ľahké a zrozumiteľné a tu — ponechajúc ho stranou —, pripojujeme sem ešte poznámku, že v prípade pochybného zmyslu alebo ducha zákona nie je nikto iný príslušným ho vysvetliť ako zákonodarný zbor.

Povedali sme však ďalej, že také zrušenie slovanských filologických spoločností osvieteným generálnym konventom, podľa ktorého sa neurobilo nijaké náhradné opatrenie na to, aby slovanskí študujúci mladíci mali príležitosť na dôkladné vzdelanie vo svojej materinskej reči, *nezhoduje sa ani s niektorými všeobecnými výrazmi a zoznaniami, ktoré sa vyskytujú v tom samom uznesení osvieteného generálneho konventu*. Želáme si to ešte rozoberať a okrem toho, čo sme už odcitovali v tomto rozbere zo spomenutého uznesenia, *zvláštnym* sa nám videlo, že pri takomto opatrení proti slovanskej reči v prvom bode uznesenia sa tvrdí: „*Popri rozšírení vlastnej reči nikto si neželá nikoho pozbaviť jeho materinskej reči, odlišnej od vlastenskej, ani rušiť slobodu konať bohoslužby v materinskej*

reči zborov.“ Vieme oceniť dobročinnú hodnotu tohto vyjadrenia a s poďakovaním uznávame, že je schopné v nemalej miere upokojiť našich slovanských spoluveriacich a čiastočne rozptýliť ich obavy, no dovoľujeme si upozorniť na nápadnú nedôslednosť tohto vyjadrenia v porovnaní so samým skutkom, obsiahnutým v uznesení. Lebo pred nami, ktorí našich slovanských spoluveriacich pokladáme za rovnako povolaných a oprávnených hostí so všetkými našimi inojazyčnými spoluveriacimi pri spoločnom stole našej cirkvi a vedeckých našich ústavoch – alebo sa vari mylíme? – tak sa nám pozdáva, ako by sa im hovorilo: „Žite, priatelia naši, my nechceme vašu smrť, žite, rozmnožujte sa, zveľaďujte sa, ale nejedzte svoj chlieb pri jednom stole s nami, ani si vaše jedlá nevaríte s nami v tej istej kuchyni; veď vy sa môžete živiť ako nebeskí vtáci, ktorí ani nesejú, ani nežnú, a od ktorých ste ani vy nie drahší našej matke“¹⁶ (Ev. Matúša 6, 26). Alebo by bola hádam ešte príľiehavejšia rozprávka, v ktorej sa líška a bocian navzájom pohostili? Tým, že boli zrušené slovanské spoločnosti, v ktorých sa doteraz naši mladíci zoznamovali s pravidlami a literatúrou svojej materinskej reči, slovanská reč sa vskutku pozbaví svojej najlepšej časti, najvýživnejšej sily, najprijemnejšej chuti, najväčšej hodnoty a utrpí tým značnú škodu. Tým totiž, že slovanská mládež učiaca sa v našich učených školách bude postrádať základnejšiu výučbu v materinskej reči, sotva bude mať podstatnejší úžitok z homiletických cvičení, asi sotva bude mať vôľu, keď je pre svoju neskúsenosť v reči akoby sputaná, snažiť sa o prospech v štýle a výtečnom prednese, alebo usilovne listovať v Biblii, ktorá má svoje vlastné rečové ťažkosti a ktorej dôkladné porozumenie záleží na hlbšom rečovom rozhlade. Tým sa vskutku bude porušovať, keď aj nie občianska sloboda zborov, v ktorých sa majú bohoslužby vykonávať v ich materinskej reči, ale rozhodne cieľuprimerané vykonávanie a úspešné uskutočňovanie bohoslužieb pre lajdácku prácu takých budúcich kazateľov, ktorí nebudú reč dostatočne ovládať. A pýtame sa: kto bude písať knihy pre našich slovanských spoluveriacich, keď nikto nebude na to dostatočne vzdelaný? Tu veru prichádza nám pred oči cirkevná časť toho vyššie vyrozprávaného hrozného obrazu nášho prorockého sna, kde vidíme dokorán otvorené chrámy a školy našich početných slovanských zborov a srdcia ich veriacich, v ktorých nenájdeme práve to, čo obvykle nazývame náboženským povznesením. — Osvietený generálny konvent! Ľudskejší, triezvejší, spravodlivejší, nepredpojatější duch tohto veku priviedol na pretras materinskú reč ako nevyhnutnú páku a hýbadlo vzdelanosti, mravnosti a šťastia národov. Prosíme a úpenlivo prosíme osvietený generálny konvent ako našej cirkvi spoločný zbor otcovských nepredpojatých predstavených: neráňte slovanskú reč odmietnuť z tej pozície a prenechať za obeť niekoľkých napínajúcich sa a prehánajúcich prepia-

tych vlastencov, a takto veľmi bolestne ublížiť jednému hodnému údu tela vlastenskej evanjelickej cirkvi! Je napísané (I. Kor. 12): „A sú rôzne služby, a ten istý Pán. Lebo jednému sa dáva vedieť druhy jazykov a inému výklad jazykov (nie pomaďarčovania), a to všetko pôsobí jeden a ten istý Duch rozdeľujúc osobitne jednému každému tak ako chce. Lebo i v jednom Duchu my všetci sme pokrstení v jedno telo, buď Židia, buď Gréci. Lebo veď ani telo nie je len jedným údom, ale pozostáva z mnoho údov. Ba práve údy tela, ktoré sa vidia byť slabšími, sú nevyhnutne potrebné. Aby nebolo roztržky v tele, ale aby sa údy navzájom rovnako starali o seba. A buď trpí jeden úd, spolu trpia všetky údy; buď sa oslavuje jeden úd, spolu sa radujú všetky údy.“ Naše cirkevné zhromaždenia majú rozhodne iný cieľ, neradno by ich bolo premieňať na propagandu maďarizmu, alebo z nich urobiť divadlo, na ktorom by sa konali škriepky a rozhodovalo sa o takých politických otázkach, ako je maďarizácia a prenárodnenie. Naše náboženstvo je priateľom, ale nie sluhom vlastenectva. Vlastenectvo, najmä keď je nárúživejšie, môže mať také záujmy, ktoré musia zamlknúť pri záujmoch náboženstva a ľudstva.

Prudkejšia a unáhlená snaha realizovať tieto záujmy často prináša so sebou ich ohrozenie a stratu, alebo aspoň sťažuje ich dosiahnutie. Triezve vlastenectvo vidí tento prípad práve v onej popudzovacej taktike, ktorú praktikujú proti Slovanom mnohí netrpezliví priaznivci idey maďarizácie, preto spolu s nami hovorí, že sa to *nezrovnáva s radou, akú našepkáva múdrosť*. Tu, pretože aj žiadosti prekračujú krajinským zákonom urečný cieľ, všetko závisí od ochoty a dobrej vôle Slovanov. No doteraz uplatňovaný spôsob nikdy nebude súci získať si túto ochotu a dobrú vôľu.¹ Môže to vyvolať len odcudzenie a roztrpčenie. Ako by aj bolo možno tam ťať lásku, kde sa seje nenávisť? Možno vtákov úspešne lapať, keď sa do krdla hádžu kamene a brvná? Ako možno očakávať šťastie u ľudí, ktorí tomu, koho lákajú k sebe, odoberajú jeho najdrahší poklad, mrzačia mu najsvätejšiu slobodu a právo? Odpor je vždy dôsledkom tlaku a prejavom prirodzenej samolásky proti nebezpečeniu. — Národy, podobne ako jednotlivci, nemôžu ľahostajne znášať ublíženia, a tým menej, aby sa im siahalo na život. Hľa, hoci veríme v lepší život po telesnej smrti, predsa len sa spierame smrti, dokiaľ možno, a to aj vtedy, ak sa v tomto živote nemáme práve dobre. — Násilničenie napomáha vzrast horlivosti, ktorú by chcelo schladzovať. Slepá horlivosť a preháňanie na jednej strane vyvoláva to isté aj na druhej strane. Nemeza však nie je večným priateľom silnejšej, ale spravodlivejšej veci. Triezva politika si toto vytyčuje za cieľ, a to aj používa ako prostriedok, lebo sa jej hnuší heslo *finis sanctificat media*.¹⁷ — Národy a reči ani nevznikajú, ani nezanikajú podľa mudrcmi pristihnutej teórie. Faktori tohto „*facitu*“¹⁸ sa nenachádzajú v štátnickej matematike.

Krehký človek nech sa nemieša do zákonodarstva v ríši Pána sveta. Kto sa pohoršuje na Bábele, pohoršuje sa na Pánovom diele. „*Lebo Hospodin povedal: Hľa, je to jeden národ a všetci majú jeden a ten istý jazyk, a toto je začiatkom toho, čo budú ďalej robiť; takto im teraz nebude prekazené v ničom z toho, čo si zaumienili robiť.*“ (I. Mojž., 11, 6). Proti-prirodená teória vždy sa končí nezdarom a zavše sa stáva práve opak toho, čo si teória vypočítala bez krčmára. — Čujme, čo sa stalo nedávno! Bohatý zemský pán od Matry zašiel si do Viedne a poobzeral si aj skvelý cisársky letný palác v Laxenburgu. Zapáčil sa mu najmä krásny park. Zadovážil si jeho plán a keď prišiel domov, neodolal túžbe mať podobný park. No jeho celý majetok bol samý vrch a samá dolina, vršky a skaly a nemal vôbec rovný priestor, na ktorom by bolo možno zriadiť taký park. Obišiel svoj majetok, čelo si trel a ako zastal pod vysokou skalou a obzeral ju, prišla mu na myseľ výpoveď Alexandra Veľkého: „Nihil tam alte posuit natura, quo virtus non posset eniti.“¹⁹ — Keďže bol sangvinický, odvážne neohrozený, podnikavý Maďar, ozajstný potomok východného národa, pustil sa do vecí a začal ohnivo uskutočňovať duplikát Laxenburského parku. Prvou prácou bolo zaobstaráť si rovný priestor. Vyhnali všetkých jeho poddaných so ženami i deťmi a najali ešte mnoho liptovských, trenčianskych, nitrianskych, turčianskych, oravských Slovákov, ako aj spišských Nemcov. Práca bola v prúde: jeden motykou sekal do vnútra vrchu, druhý vynášal zem do priekop a dolín, iný sekerou alebo pilou preriedoval les, a zas iný vrtal diery do skaly, iný — ale veď vieme spôsob takých prác. Môžeme vedieť aj to, čo bol koniec podujatia, dobrý pán totiž vyčerpал rerum gerendarum nervus²⁰ a o krátky čas vyšiel celkom na mizinu. Nebolo nič z kópie Laxenburského parku medzi matranskými vrchmi. V pekne vynášajúcom majetku nebolo vidieť inšie ako vyrúbané lesy, odpratané role, navfšené lúky, rozkopané vinohrady, atď. Tu navštívil povestného zakladateľa parku susedný priateľ, len hlavou pokrútil na to, čo videl a počul a takto prehovoril k slziacemu priateľovi a susedovi: „Čo ste si to len zmysleli, milý pán sused, že ste sa pustili do takejto nezmyselnej veci? Či vám neprišlo na myseľ, že takéto podujatie tisíc násobne prevyšuje vašu silu, a keby taká práca aj bola možná, že sú potrebné stáročia na jej uskutočnenie; je sprostosťou pachtiť sa za takým ďalekým a neistým ziskom a všetko mu obetovať, a to na také podujatie, ktoré sa zakladá na čirej márnivosti a o ktorom je pochybné, či budú v ňom pokračovať múdrejší potomci? — Neboli ste, pán sused, pri svojej laxenburskej vychádzke zároveň aj v Mödlingu a tam v parku kniežata Liechtensteina, Brüll pomenovanom? Ej, či je to za nádherný park! Vidíte, keby ste si ten boli vzali za vzor, s malými výdavkami za pár rokov by ste sa boli mohli kochať v podobnom parku na tomto vašom majetku, kde

sú vrchy a doliny, kopce a skaliská. Len by ste boli dali prerúbať na všetky strany pohodlné chodníky na potulky, tu by ste zasadili strom a tam zas štep, tu by ste dali vykopáť potok a tam ho zahradili hafou a zhromaždili do jazera, tu by ste ho boli vyviedli na strmú skalú a z jej vrcholca nechali rútiť sa ako hučiaci a zurčiaci vodopád; tu by ste boli nechali postaviť rumisko, tam pustovňu, tu mlyn a tam maštal na dojenie kráv, a zas tu, kde je najkrajší výhľad, zábavnú miestnosť; tu by ste boli nechali lúku a tam háj, atď. Lebo, hľadte, milý pane, je najlepšie a najmúdrejšie, keď sa vie človek so svojimi plánmi pekne prispôbiť pomerom, keď vie využiť silu prírody, podporiť jej prácu, stavať na základe ňou danom, namiesto toho, aby sa ju odvážil premieňať. — To je pravé majstrovstvo, ktoré zaručuje úspech každého podujatia. Len všetko v porozumení s prírodou a len, preboha, nič proti nej! Túto múdrosť by som odporúčal ako vodidlo aj v štátnom hospodárstve a v krajinskej stavbe, a najmä tým našim krajanom, ktorí by túto takmer v divom stave súcu vlasť radi premenili na krásny park. Rád by som im do uší pošepkal a na to ich upozornil, že táto vlasť, ako aj váš majetok, samý vrch a dolina, kopec a skala, nie je stvorená za laxenburský, ale za brüllský park. Ej, či by bola krásna naša krajina, keby jej vrchovaté kraje prekvitali ako vrchy, rovinaté ako roviny, atď. Aká blažená by bola naša vlasť, veď, čo je sídlom tej blaženosti, keby aj jej národy sa vo vzdelaní slobodne hýbali a napredovali, každý na svoj spôsob, Maďari na maďarský spôsob, Nemci na nemecký, Slováci na slovenský, atď. — Smel by som sa stavať, že by nebolo šťastnejšej krajiny na tejto Zemi, ako je tento uhorský mikrokozmos. Nech národy spája výlučne duševná jednota, právna rovnosť, ústavná sloboda a záujem spoločného blaha, rečový rozdiel neznamenať toľko. Knihu, hrubú knihu by som mohol napísať o tomto predmete, ale to by nepomohlo pri vašom nešťastí, pán sused. — Ej, ej, ale ste obišli, priateľ! — Veru vás lutujem, že ste pri výpočtoch sám seba mystifikovali.“ — S tým sa odporúčal a pri odchode ešte si povedal, čo sa bol naučil v gramatike pred šesťdesiatimi rokmi: „*Felix, quem faciunt aliena pericula cautum. — Quidquid agis, prudenter agas, et respice finem. — Festina lente.*“²¹ — Táto jeho posledná vetička nech aj nám poslúži, aby sme nadpriadli zvyšujúce rozjímanie na predchádzajúce. — *Festina lente!* Aj keď v prítomnom čase medzi „Maďarmi v plači tancujúcimi v nôte „három a táncos“,²² ktorá prišla do módy, nezneje dobre istý druh struny „rozvážneho napredovania“, pevne verím, že pri pomaďarčovaní Slovanov vskutku treba rozvážne pokračovať, aby prenáhlenie nezapríčiniť na zlých uhorských cestách zlomenie kola, prevrátenie voza a upustenie od úmyslu. — Ak niekde, tu je potrebná železnica na rýchlejšiu premávku. Keď sa tá prv dokončí, ľahšie bude utekať s ťažkým nákladným vozom

maďarizácie medzi vrchy, než zjavíť sa tam akoby jedným skokom a podkarpatských obyvateľov natoľko zásobíť obšťastňujúcim dolnozemským tovarom, aby si odvykli od materinského mlieka a pili iba šampanské. A čo by mohlo byť touto železnicou? Jej základom je blahobyť a dobrá vôľa ľudu; toto — aby chcel, a tamto — aby mal za čo kúpiť drahý tovar. Základom blahobytu a dobrej vôle je zase to, aby vpustili ľud pod strechu ústavy, aby vonku nemokol a nemrzol. — To však, ako sa aj samo sebou rozumie, nie je vecou našich cirkevných zhromaždení. No železným podnožím železnice, ktoré sa zatiaľ, kým ju nepostavia, môže používať aj na obyčajnej ceste, je výchova a vzdelanie ľudu, ktorú môže jedine na nákovu materinskej reči, kladivom zhotoveným z toho istého materiálu, pri použití mečov materinskej reči a na ohni materinskej reči vykováť ochotná služba veci znalých, dobre platených majstrov. — Alebo, jednoducho povedané: nech sa slovanský ľud najprv vzdelá vzdelaním svojej materinskej reči, aby bol potom schopný úspešne sa naučiť maďarskú reč. Ľud, ktorý sotva láme svoju materinskú reč, a je duševne zanedbaný, nikdy sa nebude pipláť s maďarskou gramatikou a učením slovíčok, aj keby sa na ňom vyskúšala prezervatívna a konfortatívna čarovná sila amuletu signum linguae.²³ Zaštepíť sa majúci kmeň musí sa najprv dobre zakoreniť vo svojej materinskej zemi, aby mohol vydržať raniace a s nebezpečím života spojené zaštepenie lepšieho výhonku a mohol byť úspešne presadený do inej zeme. Kto prekáža vzdelávaniu slovanskej reči, nechtiac stavia novú hrádzu maďarizácii a sám do seba strieľa.

A tak by bolo našou nenáročnou, ale odôvodnenou mienkou, návrhom a zároveň aj vrúcnou prosbou, aby sa výučba vlastenského slovanského pokolenia v jeho materinskej reči, tak ako bola dosiaľ slobodná, nielen aj naďalej slobodne diala, ale sa aj podporovala, tak, aby sa opačnými opatreniami neporušovali *pravidlá verejnej a vzájomnej spravodlivosti, prírodou dané sväté právo, kresťanstvom prikázaná láska k bližným, duch protestantizmu, záujem uhorskej evanjelickej cirkvi, šťastie vlasti, zmysel krajinských zákonov, vnútorné presvedčenie generálneho konventu a rozumom našepkávaná dobrá rada*. Nech Maďar napreduje bez toho, aby iným svojim krajanom schválne prekážal; — nech predstihuje svojho súpera, bez toho, aby mu falošne nohu podkladal; nech si vydobyje víťazstvo bez toho, aby svojho súpera spiaceho zavraždil.

V dôsledku toho v našich vyšších učených školách, na ktorých sú početnejší slovanskí mladíci, nech sa alebo aj naďalej povolia slovanské filologické spoločnosti, ako sú povolené v záujme iných vlastenských rečí, ak sa tak páči, pod prisným dozorom, aby nebolo treba predpokladať ich zvrhnutie sa na nebezpečný smer; alebo nech sa zaradí priama výučba

slovanskej reči a literatúry medzi predmety systematického vyučovania. Popritom nech je nikto nie vysvätený za kňaza alebo uvedený za učiteľa, kto nemá základnú vedomosť tej reči, ktorá je materinskou rečou vyučovať sa majúceho Iudu a chovancov.

Všetky tieto, pre požadujúcu stranu síce dôležité, veci sú samo osebe len maličkosti, ktoré naši slovanskí súverci ako spoločníci našej cirkvi a našich škôl pre seba oprávnenne požadujú ako svoj podiel. Ak by nás však predsa — čo nepredpokladáme, lebo sa *odvolávame a pontifice male informato ad melius informandum*²⁴ a spoliehame sa na spravodlivosť osvieteného generálneho konventu — odmietli s touto našou požiadavkou, nútení by sme boli predstúpiť s týmito obťažnými otázkami: *Ci skutočne a odkedy sú školy evanjelickej cirkvi výlučným vlastníctvom len Maďarov a Nemcov s vylúčením Slovanov? A či v zmysle našej existujúcej cirkevnej ústavy moc generálneho konventu siaha tak ďaleko, aby o takej podstatnej slobode a práve, o takom veľmi cennom poklade mohol rozhodovať bez súhlasu toho, kto ako člen cirkvi toto vysoké cirkevné administratívne (nie zákonodarné) fórum poveril ochranou svojich slobôd, práv a pokladov?*

^a Možno odpoviete: „Nechceme predsa rozumieť a hovoriť jednu reč iba natoľko, nakoľko ju potrebujeme pre styk s obecným človekom, no nijako nechceme osobitnou starostlivosťou zadržiavať jej pozvoľné zmiznutie.“ — Sme tej mienky, že styk vzdelaných ľudových tried s nevzdelanými, pre ktorý postačuje nedokonalá rečová znalosť, nijakým spôsobom nie je upravený tak, ako by mal byť upravený. Vzdelanci sú Bohom povolani byť vodcami a vychovávateľmi nevzdelaných; je to kresťanská povinnosť tým, ktorí žijú blízko nás, každým možným spôsobom dať na vedomie, prečo ich my prevyšujeme. Mnohé zlo nášho spoločenského života pochádza hlavne odtiaľ, že styk medzi rôznymi stavmi je príliš obmedzený na okruh obchodného spojenia a takrečených povinností, vyplývajúcich z povolania, a že spravidla s ľuďmi z menej vzdelaných ľudových tried nehovoríme častejšie a dôvernejším spôsobom, len nakoľko sme to prinútení urobiť pre svoj prospech. Častejší a dôvernejší styk nie je však mysliteľný s niekym, v ktorého reči nie sme schopní ľahko vyjadriť každú svoju myšlienku a každý svoj pocit. A jednako je pre mnohých podobný styk dokonca pravým predmetom povinnosti ich povolania. Pre nich je veľmi dôležitý životne čerstvý, všestranný rozvoj reči, v ktorej majú pôsobiť.“

Gróf Leo Thun, Ueber den gegenwärtigen Zustand der böhmischen Literatur und ihre Bedeutung.

^b Percutitur catulus, ut sentiat leo. (Mláďa dostane úder, aby ho lev pocítil; lat.).

^c Nám sa práve táto obávaná slovanská univerzálna monarchia nezdá ničím iným ako strašidlom.

Gróf Leo Thun.

^d Majú celkom zbytočný strach, keď sa desia toho dňa, v ktorom by zdanlivému kolosu ruskej moci prišlo na myseľ, rozbehnúť sa proti kvitnúcej západnej zemi nášho svetadielu. Tento súdny deň, ktorého sa zďal obávať sám Napoleon, neviem či vážne, alebo preto, aby úmyselne strach naháňal, tento deň je ešte veľmi ďaleko, alebo vôbec ani nepríde. Rád pripúšťam, že severné národy vedie túžba vždy na juh, no zato k nám neprichádzajú ako dobyvatelia. Medzi žiadosťou a jej vyplnením je veľmi ďaleká cesta. Civilizácia Západu sa im vzpiera s onou rozváznou mocou, ktorú obyčkle máva v každom čase jedine len duch nad telesnou silou.

Zschokke.

K tomu dokladáme: Kolos stále viac prijíma civilizáciu Západu, asimiluje sa mu, a tým stále stráca svoj hrozivý výzor.

^e Keby som bol Židom, vyznávam, že by som sa bál emancipácie, lebo by som v nej videl nevyhnutné nebezpečie pre svoj drahý židovský národ.

Daguerreotyp.

Ak poviem Slovákov, Nemcov len to: „Staň sa Maďarom!“ a nie som schopný predložiť mu iný dôvod, než „stat pro ratione voluntas“ alebo, že je nejakým veľkým šťastím narodiť sa starým Maďarom alebo nechať sa pomazať za nového, a tým sa stať členom starej koruny a nič viac — pýtam sa, či tak Slovák, ako i Nemec, hoci aj nie do očí, čo je ostatne tiež možné, ba aj uveriteľné, no za chrptom sa mi nielen vysmeje, ale zrovna až rozrehoce na tej zvláštnej požiadavke, aby sa vyzliekol zo

svojej národnosti. My to vyzlečenie z národnosti, keby sa to stalo u nášho súkmeňovca, ba lepšie povedané stane, lebo i teraz sa to každodenne stáva, vyslovujeme a vyhlasujeme za pokiaľ možno najohavnejší čin. Prečo vlastne by sa mal vyzliecť? — Či by pri takýchto našich pobádaniach na maďarstvo nemohlo prísť na myseľ Nemcovi a Slovanovi, a keby mu prišlo na myseľ, nebola by to dobrá myšlienka, aby návzajom on nás zvädzal na svoju konštitúciu (?), národnosť, pretože my ho zvädzame na svoje maďarstvo? — Aké sú to všetko povrchné, málo prežuvané, surové úskoky, čo sa v tomto smere vykonávajú, no preto ani nie sú lepšie ako lapanie vzduchu, podvádžanie seba a — žiaľ — vlasti.

Gróf Stefan Széchenyi, A Kelet népe.
(Lud východu.)

Daguerreotyp je zrejmä chyba, lebo tak sa menuje produkt (predchodca dnešnej fotografie), meno vynálezcu bolo len Daguerre.

Stat pro ratione voluntas (lat.), namiesto dôvodov platí (moja) vôľa.

Po slove „konštitúciu“ otáznik dal autor Melcer, lebo v Uhorsku bola len jedna ústava, a to stavovská. Széchenyi tento argument, nezakladajúci sa na skutočnosti, použil len v zápalistom dôvodení.

† Dotiaľ, kýmkoľvek Slovákovi, Nemcovi atď., na spôsob relikvie, prechádzajúcej z otca na syna, a veru už veľmi zle zapáchajúcej, len to huďú do uší a len to mu neprestajne pretierajú pod nos: „Slovák nie je človekom,“ *graeca fides — nulla fides*, a kým Svába na spôsob odstrašujúcej kostry už do detskej mysle vstępujú ako niečo neobyčajne ohyzdného; dotiaľ, kýmkoľvek sa zrovna od koreňa nezoderú takéto a nesčíselné iné tomu podobné, žalúdok dvíhajúce módné činy a šibalstvá namyslencov, patriace, čo sa nedá tak ľahko povedať — či do trestnice alebo skôr do bláznovca — činy tých, ktorí seba ani trochu nevedia ovládať a predsa by chceli národy reformovať, dotiaľ si nenárokuje náklonnosť pre seba, alebo dokonca úprimnú sústrasť voči sebe. Všetko to môže byť len prácou času, no vôbec nie na seba ponechaného času, ale tej budúcnosti, ktorá prostredníctvom rozvinutia verejnej ústavy pozdvihne Maďara aj na vyšší stupeň skrásnenia.

A Kelet népe.

Graeca fides — nulla fides (lat.): Grékovi nič nemôžeš veriť.

‡ Kto verí v Boha, nikdy nemôže obviňovať právo a pravdu, ktoré majú byť potlačené, ale iba zaslepenosť utláčateľa, ktorý sa pre nemožnú vec odvažuje na každé možné zlo.

§ Je to rozdiel ako medzi druhom a rodom, podľa pravidla logiky: čo platí o rode, neplatí o druhu.

¶ Celku nemôže byť nebezpečným životne svieži rozkvet jedného z rakúskych národov a jeho reči. Nebezpečie nastane len vtedy, keď jeden národ právo, ktoré si pre seba nárokuje, nechce povoliť aj inému a odvážil by sa prekážať inému v jeho národnom rozmachu. Kto sa pokúša prinútiť svojich súkmeňovcov na to, aby sa rozširovali na úct iných, aby svoju reč iným násilne natiskali, porušuje princíp, ktorý umožňuje jednotu Rakúskej monarchie, rozosieva rozbroj medzi národy a — *discordia res magnae dilabuntur*.

Gróf Leo Thun.

Discordia ... (lat.), nesvornosťou sa rozpadávajú aj najväčšie veci.

† „Či smie ozaj my novší poranili v tejto vlasti existujúce slovenské, nemecké, grécke a valašské národnosti tým“ — (nie tým, ale maďarizátorskými požiadavkami

a nárokmi spôsobili veľmi veľkú ranu) – „že, keďže sú ony vo veci materinskej reči beztak natoľko zabezpečené“ – (áno, lenže nie v tejto vlasti, ut figura docet) – „a aj my by sme radi žiť“ – (na to si práve nesťažujeme, ani tomu neprekážame, šlachetný gróf, lenže naše pomery sú práve opačné) – „nie ich“ – (šlachetný gróf veru nie ani zákonodarné teleso, ale – –) – „lež latinčinu sme napadli a namiesto mŕtvej“ – (requiescat in pace) – „živej – a jedine len v Hunnii žijúcej – maďarskej reči sme vydobyli úradné postavenie?“ – (keby len pritom zostávali, nenamietali by sme ani trochu, ale – –) – „Slovan, národné panstvo ktorého siaha od Petrohradu po Dubrovnik, Nemeč atď., Grék atď., Valach atď., oj, ten nám nemôže zazlievať, predpokladajúc, že je aspoň trošku spravodlivý a nechce nás falošne potlačiť“ – (bože-chráň, čo myslíte, šlachetný gróf, že by potlačený chcel potláčať?) – keď aj proti najmenšiemu útlaku“ – (ale od koho?) – „tak živo vystupuje“ – (tu sú úlohy premenené!) – „oj, veru nemôže zazlievať Slovan, Nemeč, Grék, Valach, ak aj Maďar chce žiť“ – (len nie z nášho potu a našej krvi) – „a vo svojom zápase o prebudenie a záchranu života“ – (len aby to nebola naša smrť!) – „jeho jednotliví členovia završujú hranice vzájomnej pravdy a uznanlivosti“ – (veru až veľmi prekračujú, nechtiac ani vedieť o vzájomnej pravde, a to pretrpíť je naozaj ťažko) – „čo však rozvážnejšia časť – (veríme že existuje, lenže je alebo hluchá, alebo nemá, keď nepodporuje ohlas šlachetného grófa) – „podľa zákona »quod tibi non vis fieri« atď. nikdy neschvaľovala a ani neschválila“ – (utinam!).

Gróf Štefan Széchenyi.

Och, veľkodušný gróf, v akom falošnom svetle ti tvoje srdce necháva vidieť skutočný stav vecí. Prijmi naše najvrúcnejšie poďakovanie a našu vďaku za túto tvoju pokojnú a zmiernivú priazeň, za ktorú sa spolu s nami stávajú tvojimi dlžníkmi aj tvoja vlasť a tvoj národ! Buď i naďalej anjelom mieru, na ktorý je taká veľká potreba v tomto obojstrannom napätí. No prezri lepšie spisy a nauč sa lepšie rozoznávať medzi žalobcom a žalovaným, ukrivdeným a krivdiacim!

Ut figura docet (lat.), ako príklad ukazuje. Quod tibi non vis fieri (lat.), čo nechceš, aby tebe robili. Utinam! (lat.), keby len!

‡ Pozri Schillerov Der Gang nach dem Eisenhammer.

* Len udržme, ako výprask zasluhujúce dieťa s mäkkou lebkou, svoj slabý hrniec o iný hrniec alebo aj o slovanskú a nemeckú kamennú nádobu, my, ktorí sme početne o toľko slabší a od Nemca v rozumovej váhe o toľko ľahší, a nepochybujeme, že o krátky čas bude Maďar rozbitým črepom. Prečo teda práve tam útočne vystupovať, kde je nepriateľ najsilnejší, a zase my sme najslabší, a preto je pre nás víťazstvo práve také nemožné, ako je porážka celkom istá? Kde sa tu ukazuje božská iskra, ba aj len pôsobenie najjednoduchšieho rozumu?

† S rozširovaním maďarstva, ako som sa ho už vyššie dotkol, treba zachádzať veľmi opatrne, a nech postihne verejná sťažnosť alebo radšej verejný odpor toho (to aj my robíme), kto, hoci aj z najčistejšieho úmyslu, ale takým spôsobom koná v tejto každému Maďarovi najsvätejšej funkcii, že pri jej realizácii musí nasledovať nie napredovanie, ale bezpodmienečný odpor.

A Kelet népe.

¹ Zapisovateľom bol sám autor.

² Duchovného a svetského.

³ Od týchto dvoch miest pochádzali zemianske predikáty Antóna Radvánszkeho, neskoršieho prvého baróna v tejto vetve rodiny. Bol najprv dištriktuálnym a na konci života aj generálnym dozorcóm uhorskej evanjelickej cirkvi.

⁴ Autor častejšie píše o slovanskej reči ako o slovenskej. Iste preto, že sa mu „tót“ videlo byť pejoratívne. V preklade používam obidva tvary zhodne s originálom.

⁵ Najvyšší stupeň na vtedajších evanjelických lýceách, kde sa prednášali už vysokoškolské predmety.

⁶ V tomto citáte je v pôvodine „tót“, preto prekladám „slovanský“, hoci v predchádzajúcom citáte o tom istom je druhý termín, ktorý vyžaduje preklad „slovanský“.

⁷ Poprvé (lat.).

⁸ Baránok a vlk prišli k potôčiku (lat.), dosl. k tečúcej vode.

⁹ Stáročia trvajúcim premlčaním (nehateným užívaním) stalo sa aj pozitívnym, totiž teraz platným právom.

¹⁰ Donúť ich vojsť (lat.).

¹¹ Rozumej pravoslávnej.

¹² O budúcich vzťahoch (lat.).

¹³ Priezračná alúzia na Rusko.

¹⁴ Narážka na maďarský oblek.

¹⁵ Vnútrozemné clo (tridsiata časť z prevázaného tovaru).

¹⁶ Je to len veľmi voľná parafráza, prispôbená konkrétnej situácii. Matkou sa tu rozumie uhorská vlasť.

¹⁷ Cieľ posväcuje prostriedky (lat.).

¹⁸ „Výsledku“ (lat.).

¹⁹ „Nič v prírode nie je natoľko vysoké, aby sa nemohlo dosiahnuť odvážnosťou“ (lat.).

²⁰ Hybnú silu vecí (lat.), totiž peniaze.

²¹ Šťastný je ten, koho cudzie nešťastie naučí opatrnosti (lat.). – Čokoľvek robíš, múdre rob a na koniec pamätaj (lat.). – Pomaly sa ponáhľaj (lat.), čiže: pomaly ďalej zájdeš.

²² „Traja tanečníci“ (maď.).

²³ Odznak reči (lat.).

²⁴ Od zle informovaného pápeža k pápežovi, ktorý bude lepšie informovaný (lat.).